

Uloga predsjednika države u tranzicijskim procesima južnokavkaskih zemalja

---

Kolenić, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:378545>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-05**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
DIPLOMSKI STUDIJ POLITOLOGIJE

HELENA KOLENIĆ

ULOGA PREDSEDNIKA DRŽAVE U TRANZICIJSKIM PROCESIMA
JUŽNOKAVKASKIH ZEMALJA

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
DIPLOMSKI STUDIJ POLITOLOGIJE

UTJECAJ PREDsjedNIKA DRŽAVE U TRANZICIJSKIM PROCESIMA
JUŽNOKAVKASKIH ZEMALJA

DIPLOMSKI RAD

MENTOR: doc.dr.sc.Davor Boban

STUDENTICA: Helena Kolenić

ZAGREB, RUJAN 2018

Izjava o autorstvu rada i poštivanju etičkih pravila u akademskom radu

Izjavljujem da sam diplomski rad Uloga predsjednika države u tranzicijskim procesima južnokavkaskih zemalja, koji sam predala na ocjenu mentoru doc.dr.sc. Davoru Bobanu, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Helena Kolenić

SADRŽAJ

1. UVOD
2. REPUBLIKA AZERBAJDŽAN
  - 2.1. POVIJEST I GEOGRAFSKA VAŽNOST AZERBAJDŽANA
  - 2.2. RASPAD SSSR-A I NEOVISNOST AZERBAJDŽANA
  - 2.3. NEPOVOLJNE PRILIKE ZA RAZVOJ DEMOKRACIJE I MANJAK DEMOKRATSKE TRADICIJE
  - 2.4. SULTANIZAM I SEMIAUTORITARIZAM
  - 2.5. POLITIČKI REŽIM KOJI ODGOVARA PREDSEDNIKU DRŽAVE
3. REPUBLIKA ARMENIJA
  - 3.1. NACIONALNI IDENTITET I NAGORNO-KARABAH
  - 3.2. EKONOMSKE PRILIKE OD OSAMOSTALJENJA 1991.
  - 3.3. „IZBORI PRIJE IZBORA“
4. REPUBLIKA GRUZIJA
  - 4.1. GRAĐANSKI I ETNIČKI SUKOBI U GRUZIJI
  - 4.2. POLITIČKI SUSTAV PRIJE I NAKON REVOLUCIJE RUŽA
5. ZAKLJUČAK

1. UVOD

Toponim Kavkaz označava područje na dodirnoj točki između Europe i Azije, između Crnog mora i Kaspijskog jezera. Ono obuhvaća planinski lanac pod istim imenom i od davnina je smatrano važnim geostrateškim područjem. Južni Kavkaz nalazi se južno od planinskog lanca te danas obuhvaća tri države: Azerbajdžan, Gruziju i Armeniju. Neki autori koriste i termin Zakavkazje, koji je zapravo rusizam koji označava područje iza Kavkaskog gorja, ako se gleda iz ruske perspektive. Važnost ovog područja za proučavanje različitih oblika hibridnih političkih režima je neosporna, upravo zato što je ovo područje oduvijek bilo pod različitim utjecajima političkih sila iz Europe i Azije. Spoj je zanimljivih kultura, zbog kojih ovim područjem oduvijek vlada određeni nemir, a za političke teoretičare je zanimljivo jer je nedovoljno istraženo. Značajan politički utjecaj za ovo područje imala je Rusija odnosno SSSR, koji je ovim područjem vladao više od 70 godina. Čak i prije toga, Južni Kavkaz bio je pod vlašću Carske Rusije. Zbog specifičnih političkih režima koji su nastali nakon raspada SSSR-a, postavlja se pitanje zašto su se u nekim postsovjetskim republikama ustalile demokracije, dok su u drugim poput zemalja Južnog Kavkaza, nastali hibridni politički režimi. Postsovjetske države imale su različite političke ishode, ali, može li se za sve reći da su prošle demokratsku tranziciju kako je to očekivao Zapad?

Dosadašnja istraživanja koja se tiču zemalja Južnog Kavkaza često se temelje na klasificiranju oblika političkog režima (poput Ottaway, 2003.; Guliyev, 2005.; Burawoy i Verdery, 1999.; Stefes i Wooden, 2009.), a još češće se tiču međuetničkih sukoba na ovom prostoru i teritorija Nagorno-Karabaha (Croissant, 1998.; Lynch, 2004.; Laitin i Suny, 1999. i De Waal, 2003.). Rijetko se u znanstvenoj i stručnoj literaturi o Južnom Kavkazu pojavljuje znanstveni problem koji je u toj mjeri specifičan, da pojašnjava ulogu pojedine političke institucije u koncepciji cjelokupnoga režima. Ovaj rad neće biti baziran na etničkim sukobima koji se najčešće opisuju kao najvažniji problem Južnog Kavkaza, niti na drevnoj povijesti ovih naroda. Temelj ovog rada je analiza skupina čimbenika koji su političke režime ovih zemalja dovele do *statusa quo*. Prema tome, države će biti promatrane od svoje neovisnosti nakon raspada SSSR-a, dakle od 1991. godine.

Stoga, vrlo je zanimljivo promatrati nešto što se rijetko pojavljuje u znanstvenoj i stručnoj literaturi općenito, a to su razlozi zbog kojih su politički režimi Azerbajdžana, Gruzije i Armenije upravo takvi kakvi jesu i kakvu su ulogu imale pojedine političke institucije (poput predsjednika države) na tome putu. Zašto su se neke postsovjetske republike

nakon osamostaljenja potpuno okrenule demokraciji i Zapadu, a neke poput Gruzije i Armenije usvojile hibridne političke režime koje ne možemo svrstati niti pod demokraciju, niti pod autoritarne režime? Dok su Armenija i Gruzija usvojile usvajale takve, hibridne režime, Azerbajdžan je krenuo prema hibridnom, skoro autoritarnom režimu s obilježjima sultanizma. Zašto zemlje Južnog Kavkaza nisu krenule prema demokratizaciji i demokratskoj tranziciji kakvu su prošle neke druge postsovjetske države poput Litve, Latvije i Estonije? To je istraživačko pitanje na koje će ovaj rad pokušati dati argumentirani odgovor. Istraživački problem upravo je nemogućnost svrstavanja političkih režima ovih zemalja na ljestvicu između liberalne demokracije i potpune autokracije.

Isto tako, govoreći o državama koje su prošle tranziciju iz jednog političkog režima u drugi, često se zanemaruje činjenica da nije svaka tranzicija ona demokratska. Većina znanstvenika zaobilazi termin demokratska tranzicija kada govore o promjenama koje su se dogodile nakon 1991. na Kavkazu i Srednjoj Aziji. Govoreći o tranziciji pretpostavljalo bi se da će zemlje nakon raspada SSSR-a krenuti putem zapadnih zemalja i okrenuti se prema kapitalizmu i liberalnoj demokraciji. Primjer južnokavkaskih zemalja pokazuje upravo suprotno - njihovi politički režimi pokazali su veću tendenciju prema političkom sustavu koji je postojao prije dolaska komunizma na vlast (Burawoy i Verdery, 1999.). Kada se i koristi riječ tranzicija u kontekstu ovih zemalja, ona ne označava određeni politički cilj poput potpunog prelaska na liberalne demokracije, već označava tranziciju s komunizma na novi politički režim, kakav god on bio. Upravo je to razlog zašto u naslovu ovog rada ne stoji sintagma *demokratski tranzicijski procesi* već samo *tranzicijski procesi*. Međutim, što je ono što razlikuje ove zemlje od drugih i koja je uloga predsjednika države u političkoj igri koju je svijet nazvao tranzicijom? To je znanstvena „praznina“ koju će ovaj rad pokušati nadopuniti. Možda najkompleksniji od ovih triju režima je onaj azerbajdžanski, zbog čega mu je u ovom radu posvećena i najveća pozornost.

Kada promatramo političke režime ovih država lako je zaključiti kako ih ne možemo svrstati među liberalne demokracije. No, što je dovelo do toga da ove države nisu slijedile tranzicijski putpoput recimo, Litve, Latvije i Estonije? Teza ovog rada jest da je uloga i moć predsjednika države u južnokavkaskim zemljama u godinama nakon osamostaljenja od SSSR-a bila dovoljno jaka da usmjeri tranzicijski put ovih država prema njihovim trenutnim političkim režimima. Jaka institucija predsjednika države i njezin utjecaj na politički sustav države najviše će biti vidljiv u političkom sustavu Azerbajdžana. Uloga predsjednika kao

osobe koja ima, u ovim političkim režimima, vrlo velike ovlasti, možda nije presudna u tranzicijskim procesima nakon 1991., ali je svakako vrlo značajna.

Istraživanje u ovom radu provest će se analizom stručne i znanstvene literature koja se bavi tranzitologijom općenito, komparativnom analizom zemalja Južnog Kavkaza i postsovjetskog prostora, te sinteza već postojeće literature kao pomoć pri argumentaciji novog znanstvenog problema. Isto tako, neka od saznanja koja su dobivena u ovom istraživanju prikupljena su empirijskim putem, odnosno iskustvom dobivenim tijekom privremenog boravka u Azerbajdžanu, Gruziji i Armeniji. Ovaj rad, osim uvoda i zaključka, sastoji se od 3 glavna dijela. U svakom od njih argumentirat će se razlozi zbog kojeg je politički režim pojedine zemlje takav kakav je danas, i kakvu ulogu u tom procesu ima predsjednik države.

2. REPUBLIKA AZERBAJDŽAN

2.1. POVIJEST I GEOGRAFSKA VAŽNOST AZERBAJDŽANA

Kao zemlja smještena na raskrižju između Europe i Azije, Azerbajdžan je od davnina bio poprište miješanja različitih kultura i tradicija. Da bismo razumjeli trenutno političko stanje u državi, potrebno je razumjeti kontekst - temelje na kojima je država nastala i utemeljila svoje političke institucije i njenu povijest. Od pojave prvih svjetskih civilizacija do moderne povijesti, područje na kojemu se trenutno nalazi Republika Azerbajdžan bilo je geostrateški važno područje, uvelike zbog trgovine između Istoka i Zapada i takozvanog Puta svile ili Svilenog puta. Turkijski narodi su na ovom području živjeli i puno prije, no tek je 11. stoljeće označilo prevlast turkijskih plemena na području današnjeg Azerbajdžana. Iako je postojao značajan iranski odnosno perzijski utjecaj na tim prostorima, turska se prevlast očituje i danas u smislu jezika, dok je perzijski utjecaj ostao značajno vidljiv u smislu kulture. Većina Azerbajdžanaca su šiitske islamske vjeroispovijesti. No, utjecaj koji je kasnije bitno pridonio današnjem političkom stanju u Azerbajdžanu svakako je onaj ruski.

U kasnom 18. stoljeću na područje Azerbajdžana došao je novi, vrlo snažan politički akter koji je utjecao na politiku i društvo svih triju u ovom radu promatranih zemalja – Rusko Carstvo. „Rusija je u početku naginjala prema statusu kolonijalne sile, što bi iziskivalo puno manje troškova zato što bi dopustilo lokalnim vladarima da rukuju unutarnjim pitanjima dok god njihova lojalnost prema caru nije upitna. No, do 1840-ih, Rusija je preokrenula ovu politiku i počela nametati izravnu vlast nad Južnim Kavkazom, što je u praksi značilo održavanje ruske administracije i širenje korištenja ruskog kao službenog jezika“ (Cornell, 2015.: 7.). Sve do kraja 19. stoljeća pojam nacionalnog identiteta bio je fluidan i nije bio naročito popularan koncept. Vremenom, narod koji je živio na ovom području počeo se identificirati kao turkijski - zbog velike sličnosti jezika i zbog velikog utjecaja Osmanskog Carstva. Rusko Carstvo je pokušalo nametati predominantnu rusku kulturu, no Azeri su uspjeli održati svoj jezik i identitet i pod vladavinom Rusa. Autor Harun Yilmaz donosi studiju o izgradnji azerbajdžanskog nacionalnog identiteta unutar Sovjetskog Saveza koja savršeno oslikava različitost azerbajdžanskog društva od ostalih titularnih naroda u Sovjetskom Savezu. „U 1920-ima, sovjetski režim je smatrao Azerbajdžan modelom modernizacije i razvoja koji bi se mogao predstaviti narodima u Iranu i Turskoj. Ako je Ukrajina bila sovjetski Pijemont na sovjetskoj zapadnoj granici, Azerbajdžan je igrao jednaku ulogu na južnoj granici“ (Yilmaz, 2013.: 515.). No, kako nadalje navodi Yilmaz,

turkijskopodrijetlo Azerbajdžanaca dvosjekli je mač jer je dokazivo samo do 11. stoljeća nove ere, za razliku od nacionalnih identiteta Armenije i Gruzije koji datiraju sve do 5. stoljeća. To je kasnije postao poseban problem za dokazivanje prava na teritorij jer se azerbajdžanski nacionalni identitet temelji na okupatorskim turkijskim plemenima koja su došla u 11. stoljeću, dok se Armenci i Gruzijci mogu nazivati autohtonim narodima tog područja s obzirom na povijesne dokaze koji upućuju da na području žive od 5. stoljeća nove ere. (Yilmaz, 2013.:524.). Ta će se razlika u nacionalnim identitetima ovih država kasnije pokazati bitnom zbog oslanjanja političkih elita na sporove oko državnih granica koji traju do danas i utječu na oblik političkog uređenja država.

2.2. RASPAD SSSR-A I NEOVISNOST AZERBAJDŽANA

Nakon nešto više od 70 godina sovjetske vladavine nad ovim prostorom, nakon raspada SSSR-a, Azerbajdžan je od sovjetske republike postao potpuno neovisna država. Tendencija za neovisnost bila je u Azerbajdžanu vidljiva već nekoliko godina ranije, kako navodi FaridGuliyev. „Kraj 1980-ih označio je uspon uspravane azerbajdžanske nacionalne svijesti, što je bila prirodna reakcija na armensku pretenziju na Nagorno-Karabah, koji je dio azerbajdžanskog teritorija. Nevoljkost Kremlja da riješi međuetničke sukobe koji su se pojavili, potaknula je stvaranje Azerbajdžanske narodne fronte (Azerbaycan Xalq Cebhesi ili AXC) koju su stvorili azerbajdžanski intelektualci. (...) U siječnju 1990., pod izgovorom borbe protiv islamskog fundamentalizma, Moskva je poslala trupe kako bi ugušila pokret za neovisnost kojeg je vodio AXC.“ (Guliyev, 2005.: 414.). Slanje trupa pokazalo se kao Sizifov posao s obzirom da je već iduće godine SSSR i službeno prestao postojati.

Premda je Moskva bila odlučna da ne iskoristi svoju golemu armiju da održi Sovjetski Savez na okupu, a Rusija je poslije prihvatila neovisnost drugih republika i često nepovoljan položaj Rusa koji žive izvan Rusije, sovjetska je armija sudjelovala u nasilnim događajima koji su se zbivali na bivšem sovjetskom prostoru. Rusija je u početku sudjelovala u sukobu u Azerbajdžanu i kao jedina nasljednica sovjetske armije, poslije igrala važnu ulogu u sukobima u Gruziji. (Štiks, 2016.). Problem u novonastalim državama u ovom slučaju, nastao je ne zbog protivljenja Rusije da se republike osamostale ili zbog ruske manjine koja je time došla u nepovoljan položaj u novonastalim državama, već zbog teritorijalnih granica oko kojih se novonastale samostalne republike nisu mogle složiti. To se ponajprije odnosi na Azerbajdžan i Armeniju i njihov spor oko Nagorno-Karabaha koji će, nakon osamostaljenja država, postati

problem kojeg će međunarodna zajednica prioritetno pokušati riješiti ne osvrćući se uvelike na pitanje demokratske tranzicije ili tranzicije uopće.

Povijest Azerbajdžana kao jedne od republika unutar Sovjetskog Saveza bitna je samo za razumijevanje tijeka događaja koji su Azerbajdžan doveli do političkog sustava kakav on jest danas. Mnogi autori smatraju kako je *status quo* određen poviješću i tradicijom ovog prostora, no potrebno je istaknuti kako je to samo jedan od čimbenika koji su utjecali na razvoj postojećeg političkog stanja u Azerbajdžanu. Politička povijest Azerbajdžana seže puno prije dolaska komunista na vlast i bilo bi potpuno pogrešno reći da je politički sustav Azerbajdžana nedemokratski ili nedovoljno demokratski, samo zbog dugotrajne komunističke vladavine.

Kao što je već spomenuto, tranzicija političkog režima u ovoj zemlji ne može se nazivati demokratskom tranzicijom kao što je to slučaj u drugim postkomunističkim zemljama poput Estonije, Litve i Latvije koje su se okrenule prema Zapadu. No, odgovor na pitanje zašto je to tako puno je složeniji nego što bi to moglo izgledati na prvi pogled. Razlog nije puki nedostatak demokratske tradicije jer postoje zemlje poput Republike Hrvatske koje su i bez demokratske tradicije donekle uspješno provele tranziciju s autoritarnih i poluautoritarnih režima na demokraciju. Može se reći da je Azerbajdžan specifičan jer je politički sustav te države uglavljnjen u „sivu zonu“¹ između liberalne demokracije i autoritarnog sustava. Prema tome, razlog zašto tranziciju nakon osamostaljenja Azerbajdžana ne možemo nazvati demokratskom svodi se na tri glavna elementa. Prvi element su, dakako, nepovoljne prilike za razvoj demokracije i manjak demokratske tradicije u državi. Drugo, politički sustav Azerbajdžana poprimio je obilježja sultanizma (Guliyev, 2005.) i poluautoritarizma (Ottaway, 2003.). Treće, *status quo* kao takav odgovara političkoj eliti i predsjedniku države te je šansa da Azerbajdžan u skorije vrijeme postane liberalna demokracija vrlo mala ili nikakva.

---

1 Pojam „siva zona“ uveo je Larry Diamond (1996.) koristeći ga kao opisni pojam za hibridne režime koji se nalaze na skali između izborne i liberalne demokracije. Kako navodi Guliyev (2005.), Thomas Carothers (2002) puno bolje upotrebljava pojam „sive zone“ s obzirom da ga ne veže isključivo za demokraciju, nego njime opisuje hibridne režime koji se ne kreću nužno prema demokraciji kao cilju.

2.3. NEPOVOLJNE PRILIKE ZA RAZVOJ DEMOKRACIJE I MANJAK DEMOKRATSKE TRADICIJE

Jedino iskustvo Azerbajdžana kao suverene države prije raspada SSSR-a trajalo je manje od dvije godine. Krajem Prvog svjetskog rata i prestankom postojanja Ruskog Carstva, u južnokavkaskim zemljama javila se tendencija za potizanje neovisnosti. „28. svibnja 1918. godine Azerbajdžan je proglasio svoju neovisnost. Vladini službenici Demokratske Republike Azerbajdžan, koji su najavili uspostavu neovisne države cijelome svijetu putem radio-telegrafa, od tog su datuma započeli svoje prve korake u polju međunarodnih odnosa. Priznavanje neovisnosti od strane susjednih država i međunarodne zajednice bio je glavni cilj ove novonastale države (Yusifova, 2014.: 355.). Vlast Demokratske Republike Azerbajdžan (ili skraćeno ADR) izabrana je na općim izborima i Deklaracija neovisnosti koja je prihvaćena 28. svibnja 1918. godine, opisivala ju je kao neovisnu, predsjedničku i parlamentarnu, demokratsku republiku. Nažalost, to demokratsko iskustvo trajalo je tek 23 mjeseca. „Na dan 28. travnja 1920. godine, ADR je okupirana trupama Sovjetske Rusije koja je stala na kraj azerbajdžanskoj neovisnosti. Boljševici su proglasili uspostavu Sovjetske Socijalističke Republike Azerbajdžan.“ (Yusifova, 2014.: 361.) Iz današnje perspektive, jasno je kako demokratsko iskustvo ipak treba trajati nešto duže od 23 mjeseca kako bi se uspostavila demokratska tradicija i tendencija demokratskim političkim institucijama. Nakon što je SSSR preuzeo vlast nad ovim prostorom, politika je krenula u drugom smjeru. Svijet kojeg je gradio Staljin, kako navodi Bartolomej Kaminski, bio je antisvijet. Dizajn institucija bio je utemeljen na odbacivanju tri zapadne institucionalne inovacije:

- 1) Odbacivanje tržišta kao mehanizma za poticanje i koordinaciju ekonomske aktivnosti;
- 2) demokracije kao načina vladanja koji osigurava odgovornost vladara njegovim biračima i
- 3) vladavine prava kao ublažavajućeg čimbenika u diskrecijskoj intervenciji od strane države (Kaminski, 1996.).

Kako je već spomenuto, demokratska tradicija odnosno njen manjak, ipak nije presudna za azerbajdžanski *status quo*. Tranzicija iz komunističkog u hibridni politički režim „sive zone“ dogodila se jer su uvjeti za razvoj demokracije bili nepovoljni.

Prvenstveno, postoji manjak vladavine prava. Zapadne države, nakon pada Željezne zavjese, demokraciju smatraju odredišnim ciljem svake države, a izbori koji su se održali početkom 1990-ih u južnokavkaskim zemljama nisu mogli obećati da će se demokratska tradicija nastaviti. Autor Svante Cornell u svojoj knjizi ističe kako se dugoročno stabilne demokracije ne razvijaju iz prijevremenih izbora, nego iz dugoročnog građenja državnosti i pojave ekonomskog prosperiteta i srednje klase, koja postupno radi na tome da ograniči zadiranje države u njihova prava. (Cornell, 2015.). Trenutna politička situacija u Azerbajdžanu pokazuje kako država još uvijek ima kontrolu nad društvom i trenutno ne možemo govoriti o potpunoj vladavini prava. Ulogu pravne države su u Azerbajdžanu preuzele neformalne institucije i norme. „Represija i nasilje nad političkom oporbom i onima koji se protive režimu su glavni načini na koje vlada može zadržati svoju moć“ (Guliyev, 2005.: 420.). Država koja nema tradiciju održavanja vladavine prava i koja nema valjane institucije kojemu vladavinu prava mogu osigurati, teško može započeti demokratsku tranziciju. Manjak vladavine prava je vrlo nepovoljna prilika za razvoj „zdravog“ političkog režima gdje represija i progon neistomišljenika nije jedno od glavnih sredstava za ostvarivanje moći.

Drugo, u azerbajdžanskom društvu postoji struktura s kojom se većina zapadnih zemalja ne može poistovjetiti i mnoge studije o postsovjetskim državama upravo ovaj fenomen zanemaruju. To je društvena struktura koja se u literaturi naziva klanom. „Natjecatelji u borbi za političku moć u modernom Azerbajdžanu često su povezani, u mnogim slučajevima, s jednim od brojnih regionalno povezanih mreža, često nazivanih klanovima.“ (Cornell, 2015.: 168.). Jedan od glavnih razloga zašto je Azerbajdžan u političkoj situaciji kakva je sada jest taj što se zadnjih dvadesetak godina dva glavna klana bore za političku prevlast. Uz nepostojanje konstruktivne kritike vladajućima, razaranje neovisnih medija i političke institucije koje su samo formalno demokratske, borba klanova za prevlast u političkoj moći nešto je što karakterizira Azerbajdžan i njegov režim više nego išta drugo. Zanimljivo je da jedan od dva najmoćnija klana predstavlja Ilham Alijev, sadašnji predsjednik Azerbajdžana. To je klan Nahičevan koji potječe iz istoimene azerbajdžanske eksklave. Još je zanimljivije da drugi najmoćniji klan u državi, klan Pašajev, predstavlja njegova supruga, Mehriban Alijeva koja je ujedno i potpredsjednica države. Iako su vođe klanova supružnici, borba između klanova ne prestaje. Osim ta dva klana, postoji i klan Yeraz, koji se sastoji uglavnom od Azerbajdžanaca koji žive u Armeniji.² „Vladajuća Yeni (Nova) azerbajdžanska stranka

²Informacije iz Sažetka sa susreta Rusije i Euroazije pod nazivom „Azerbajdžan: vanjski odnosi, unutarnja realnost“ objavljenom na www.chathamhouse.org, pristupljeno 23.6.2018.

predstavlja političke i ekonomske interese vladajućih klanova Nahičevan i Yeraz. Ta su dva klana dominirala političkim životom desetljećima, s obzirom da je Heydar Alijev bio njihov vođa“ (Guliyev, 2005.: 417.). Vidljivo je da političkim i ekonomskim životom dominiraju tri klana, od kojih je klan Nahičevan najdominantniji s obzirom da je predsjednik države njihov član. Klanovi kao skupine ljudi s obiteljskim i rodbinskim vezama često po važnosti preteču službene državne institucije i kao takvi stvaraju neformalne institucije koje su zapravo jedan od razloga zašto je politički režim Azerbajdžana specifičan. Iako je ovaj element azerbajdžanskog društva nevjerojatno bitan za objašnjavanje postojećeg stanja u državi mnogi ga autori zanemaruju. Što zbog nedovoljne istraženosti, što zbog mišljenja da struktura društva koja je zastarjela nije toliko važna, rijetko se gdje postojanjem klanova objašnjava vrsta i karakteristike postojećeg političkog režima. Autorica Kathleen Collins u svojoj doktorskoj disertaciji „Klanovi, paktovi i politika u Srednjoj Aziji“ navodi kako se klansko upravljanje ne smije pomiješati s etničkom, klijentelističkom, regionalnom ili mafijaškom politikom. Klanovi su subetnički i njihova najvažnija poveznica nije kultura ili jezik (iako, kao kod etničkih skupina, klanovi mogu proizvesti identitet). Klanovi ne mogu biti ni svedeni na klijentelizam, zbog toga što horizontalne i vertikalne strukture koje postoje u klanovima odolijevaju promjenama u različitim ekonomskim uvjetima. (Collins, 2002.: 143.).

Uz klanove, na nedemokratsku tradiciju utjecala je i religija. Islamski aktivizam i radikalizam, poprima geografske varijacije i zapravo je utjecaj koji ima na politički režim neformalan, s obzirom da se Azerbajdžan vodi kao sekularna republika. No, islamski utjecaj na politički režim, kako to opisuje Svante Cornell, vidljiv je od strane Irana s juga, Turske s istoka i ruskih provincija na sjeveru. „Politike vlade prema islamu općenito i islamskom radikalizmu mogu se smatrati neadekvatnima. Najveću štetu političkom sustavu bio je manjak legitimiteta Vrhovnog odbora muslimana Južnog Kavkaza, glavne religijske institucije u Azerbajdžanu. Kao ostavština vremena Sovjetskog Saveza, Odbor je zasićen kronizmom i korupcijom. Da bi se to popravilo, država je uspostavila državni Odbor za rad s religijskim organizacijama“ (Cornell., 2006: 9.). Ta se dva politička tijela bore za prevlast za vjerski autoritet u državi. Azerbajdžan je geografski okružen zemljama u kojima su islamistički pokreti jaki, dok su radikalne skupine u Azerbajdžanu slabe.

Cornell u svom radu „Politizacija islama u Azerbajdžanu“ zaključuje kako radikalne islamske skupine u Azerbajdžanu ipak imaju potencijal rasta ukoliko im se poslože unutardržavne i inozemne okolnosti (Cornell, 2006.). Možda je to gledište suviše amerikanizirano i bazirano na strahu od terorističkih skupina jer postoji određena doza

utjecaja islamske tradicije na politički režim, Azerbajdžan je država koja je sekularnija od većine država u kojima prevladava islam kao religija.

Treće, tržišna ekonomija i liberalna demokracija ne mogu se uspostaviti u zemlji u kojoj država ima monopol nad najvećim izvoznim proizvodom - prirodnim plinom. Prihodi od prodaje prirodnih resursa kojima je Azerbajdžan bogat omogućuju vladajućima sredstva potkupljivanja i nagrađivanja onih koji su odani sustavu. Prirodni resursi omogućuju autoritarnim vođama da pojačavaju prisilne sposobnosti države, potkupljuju političku oporbu i vežu političku i ekonomsku elitu za državu kroz odnos zaštitnika i klijenta i formalnije, kroz javne ugovore. U tom smislu, Azerbajdžan pokazuje kako je režim promjenjiv samo u početnoj borbi za političku kontrolu.“ (Bayulgen u: Stefes, Wooden, 2009.: 253.) To bi značilo da je politički režim, jednom kada se uspostavi i zadobije svoju moć, što kroz političke i rodbinske veze u klanovima, što kroz ekonomsku moć proizašlu iz monopola nad prirodnim resursima države, stabilan. Mnogi državnici upravo su zbog toga beskrajno lojalni hijerarhiji i režimu jer čim prestane njihova lojalnost prestaju i ekonomske i političke povlastice nad kojima monopol ima upravo predsjednik države.

Četvrto, borba s Armenijom oko teritorija Nagorno-Karabaha³ uvelike smanjuje potencijal države da izvrši tranziciju prema konsolidiranoj demokraciji. Otkad postoji ovaj spor, uzrok je pojave velikog broja žrtava, izbjeglica i na kraju krajeva, velike mržnje između dva naroda koja je rezultirala razornim ratom i zatvaranjem granica. To je spor koji se nikad nije razriješio, iako je rat formalno završio 1994. godine. „Kulturni i simbolički značaj Nagorno-Karabaha za oba naroda ne može se preneglasiti. (...) Armenci su pod svojom vlašću držali gotovo cijelu provinciju Nagorno-Karabaha kao i velika područja Azerbajdžana koji ju okružuju. Ukupno, oko 14% međunarodno priznatog azerbajdžanskog teritorija. Izbacili su stotine tisuća Azerbajdžanaca iz ovog područja. Kao odgovor na veliki gubitak teritorija, Azerbajdžan je u suradnji s Turskom držao armenske granice zatvorenima, čineći tako veliku štetu za armensko gospodarstvo (de Waal, 2003: 3.). Bilo bi malo za reći kako je ovaj međudržavni spor bio odrednica u politici obiju zemalja. Većina političkih govora,

---

³Nagorno-Karabah ili Gorski Karabah područje je unutar azerbajdžanskog teritorija u kojem žive većinom pripadnici armenskog naroda i kršćanske vjeroispovijesti. Ovaj teritorij je međunarodno priznat kao dio Azerbajdžana iako je 1991. godine proglasio neovisnost pod nazivom Republika Nagorno-Karabah. Od 1991. do 1994. mjesto je žestokog konflikta između Azerbajdžana i Armenije, koji do danas nije razriješen. (Zarrilli, 2001.: 231.)

propagande i legitimacije političkog režima kao takvog baziraju se na obećanju da će područje Nagorno-Karabaha jednom biti vraćeno.

Postizanje mira u Nagorno-Karabahu Azerbajdžanu je važno zbog nekoliko stvari. Prvo, zbog energetske sigurnosti i uspostavljanja plinovoda koji bi vodili u zapadne zemlje. Drugo, zbog ekonomskih i logističkih gubitaka koje stvara zatvorena granica između Armenije i Azerbajdžana. Treće, zbog uvjerenja azerbajdžanskog naroda da područje Nagorno-Karabaha povijesno pripada upravo njima. Četvrto, možda i najvažnije, zbog teritorijalnog integriteta i sjene koju spor oko ove provincije baca na Azerbajdžan u očima međunarodne zajednice. Spor oko Nagorno-Karabaha teško je razrješiv, a to je razlog zašto je većina literature o južnokavkaskim zemljama upravo adresirana na ovaj problem. No, za potrebe argumentacije o tranzicijskim procesima u Azerbajdžanu i ostalim dvjema zemljama Južnog Kavkaza, važno je naglasiti kako se politički procesi često vrte oko ovog spora i kako političari Azerbajdžana i Armenije svoj legitimitet temelje na obećanjima vezanim upravo za Nagorno-Karabaha. Kako piše Thomas de Waal, politički poduzetnici u Azerbajdžanu također su koristili Nagorno-Karabaha kao mehanizam suprotstavljanja političkim protivnicima. Nakon što je armenska ofenziva zauzela strateški grad Kelbajar, koji je izvan teritorija Nagorno-Karabaha, ali koji povezuje njegov teritorij s Armenijom, vojni čelnici svrgnuli su tadašnjeg azerbajdžanskog predsjednika Abulfaza Elchibeya, zamijenivši ga Heydarom Alijevom (De Waal, 2003.). Vrlo je jasno kolike političke implikacije ima spor oko Nagorno-Karabaha i koliko je snažan diskurs i političko mišljenje o ovoj temi koje je često nametnuto s vrha u obje zemlje. Lako je za zaključiti da je stvaranje političkih prilika povoljnih za razvoj demokracije gotovo nemoguće dok je spor oko Nagorno-Karabaha i nakon više od 20 godina goruće političko pitanje koje se ne može riješiti sporazumom.

2.4. SULTANIZAM I POLUAUTORITARIZAM

Iako Azerbajdžan danas zadržava prozapadnjačku političku orijentaciju uglavnom radi prodaje prirodnih resursa i zaštite od ruskih i armenskih interesa, njegov politički režim vrlo je različit od onih zapadnjačkih. Kako to objašnjava Marina Ottaway, Azerbajdžan se ne može usporediti u potpunosti s režimima Srednje Azije poput onog turkmenistanskog ili uzbekistanskog. Razlog tome je ipak nešto malo veći stupanj političkih sloboda. Kao prvo, kako navodi Ottaway, u Azerbajdžanu postoje oporbene političke stranke sa svojim novinama i kandidatima na izborima. Drugo, postoje nevladine udruge. Treće, postoje privatna sveučilišta (Ottaway, 2003.: 69.). Zbog toga se politički režim ne može nazvati potpuno

autoritarnim, nego ga mnogi autori, poput Ottaway (2003.) i Guliyeva (2005.) nazivaju poluautoritarnim. Nakon osamostaljenja 1991. godine, Azerbajdžan je imao samo jedne izbore koji se donekle mogu nazvati demokratskima. To su bili izbori koji su donijeli pobjedu predsjedniku Abulfazu Elchibeyu. Njegova politička slava nije trajala dugo, a to se može objasniti nezadovoljstvom političkog vrha i vojske načinom na koji se predsjednik Elchibey nosio s krizom u Nagorno-Karabahu. Već 1993. godine na vlast je došao Heydar Alijev. „Heydaru Alijevu, bivšem sekretaru Azerbajdžanske komunističke partije i bivšem članu KGB-a, povjerena je politička moć. Prvo je na položaj došao kao guverner eksklave Nahičevan gdje je odlučivao o prekidu vatre između Azerbajdžana i Armenije, neovisno od Bakua. Zbog njegove kompetentnosti i iskustva, položaj predsjednika države predložen je upravo njemu. Na predsjedničkim izborima 1993. godine, njegov je položaj odobren s 98.8% glasova.“ (Filetti, 2012: 76-77.). Podrška Heydaru Alijevu bila je toliko jaka, da su i pokušaji svrgavanja Alijeva s vlasti završili prosvjedima masa protiv njegova svrgavanja. Njegova vladavina po mnogočemu može se usporediti s onom Mustafe Kemala Atatürka u Turskoj- obojica su se smatrala očevima moderne države. Usporedivo s nekim srednjoazijskim državama poput Turkmenistana, ime Heydara Alijeva u Azerbajdžanu spominje se s herojskim prizvukom. Glavni trgovi i ulice gradova, kao i zračna luka i golema zgrada kulturnog centra u glavnom gradu Bakuu nose njegovo ime. Autor Arif Yunusov to objašnjava ovako: „Azerbajdžanci su u to vrijeme bili uvjereni kako zemlja treba biti vođena snažnom osobom („čvrstom rukom“) kako bi postigla stabilnost i red“ (Yunusov, 2012.: 64.). No, zašto se vladavina u Azerbajdžanu, počevši s vladavinom Heydara Alijeva, može nazvati, kako to naziva Farid Guliyev (2005.), sultanističkim poluautoritarizmom?

Kao prvo, sustav je poprimio značajke dinasticizma. Guliyev navodi kako je to značajka azerbajdžanskog sustava koju mnogi autori, poput Ottaway (2003.), izostavljaju iz svojih istraživanja. Neminovno je kako je Heydar Alijev za idućeg predsjednika postavio svog vlastitog sina, Ilhama Alijeva. Obitelj Alijev je u Azerbajdžanu poput dinastije- zadržavaju moć unutar obitelji i često putem neformalnih institucija poput klanova i mreža utjecaja. Razlog tome zašto se takav oblik političkog sustava može nazvati sultanizmom jest taj što predsjednik države ne vlada putem ideologije ili svoje neosporne karizmatične moći već putem mreže utjecaja, kazni za one nelojalne i nagrada za one lojalne.

Organizacija *Freedom House* opisala je Azerbajdžan kao „duboko autoritarnu državu“. Poznato je da *Freedom House* ocjenjuje države ocjenama od 1 do 7, gdje 1 dobivaju potpuno liberalne demokracije, dok je ocjena 7 rezervirana za države koje imaju najmanje

demokratskog napretka i najmanje sloboda. U izvješću za 2016. godinu, Azerbajdžan je dobio ocjenu 7, odnosno najnižu ocjenu u četiri područja: izbornim procesima, civilnom društvu, neovisnim medijima i pravnim okvirima. Sveukupno, ocjena demokratičnosti *FreedomHouse*-a za Azerbajdžan iznosi 6.86, što je zabrinjavajuće nisko. Najbolju ocjenu (6.5) dobila je lokalna samouprava.⁴ No, problem ovog izvješća je što ocjenjuje sustav kroz prizmu demokracije i ocjenjuje razinu demokratičnosti u državi koja se u demokracije teško može svrstati. Utjecaj neformalnih institucija i društvenih struktura najvažniji su za nastajanje političkog režima koji postoji u Azerbajdžanu. Kao što je već spomenuto, nedostatak demokratskog iskustva u ovom slučaju nije bio presudan, već pravi politički akteri u pravo vrijeme. Time je ovaj poluautoritarni režim poprimio svojstva sultanizma, po Guliyevu, zbog pojave dinasticizma, patrijarhalnosti i manjka ideologije (Guliyev, 2005.). Predsjednik države ne samo da ima moć u svojim rukama i velike ovlasti da njome učini što želi, nego ima i moć određivanja svog nasljednika kojeg će narod voljno potvrditi na izborima. Ta moć osigurava mu monopol nad prirodnim resursima, prijateljski odnosi sa Zapadom i prozapadnjačka orijentacija i, naravno, položaj unutar vladajućeg klana.

2.5. POLITIČKI REŽIM KOJI ODGOVARA PREDSJEDNIKU DRŽAVE

Armenski separatizam u području Nagorno-Karabaha počeo je krajem 80-ih godina prošlog stoljeća, što je ubrzalo proces buđenja uspavanog azerbajdžanskog nacionalnog identiteta. Uz neformalni rat koji se vodio s Armencima u području Nagorno-Karabaha događale su se i bitne političke promjene. Azerbajdžanska narodna stranka u tim je godinama napravila temelje za ostvarivanje samostalnosti Azerbajdžana, a bila je vođena Abulfazom Elchibeyom, koji će kasnije postati prvi demokratski izabrani predsjednik. U tom je razdoblju Narodna stranka imala veliku podršku građana, upravo zbog odlučnosti oko pitanja nacionalnog identiteta, spora oko enklave Nagorno-Karabah i zagovaranja prijateljstva i suradnje s Turskom. Na tom tragu, ova je stranka kao i njen predsjednik Elchibey zagovarala sve ono što je, pretpostavlja se, državi u nastajanju od velike važnosti- ekonomski prosperitet, demokratske vrijednosti, stvaranje nacionalne vojske, borbu protiv monopola države.

Iako su mnoge stvari u tom pogledu i bile napravljene, režim se na početku činio kao tipičan revolucionarni režim. Sve bi to zvučalo kao jedna od mnogih priča o buđenju nacionalnog identiteta naroda da upravo predsjednik Elchibey nije bio taj koji je poduzeo korak previše. „Predsjednik Elchibey ponašao se više kao vođa nacionalističko-demokratske

---

⁴Izvješće FreedomHouse-a 2016, dostupno na https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2016_Azerbaijan.pdf, pristupljeno 26.6.2018.

revolucije koja za cilj ima preuzimanje cijelog turkijskog svijeta nego kao azerbajdžanski predsjednik“ (Yunusov, 2012.: 63.). Čini se kako je demokratski režim koji je uspostavljen nakon 1992. godine ipak bio samo u maloj mjeri demokratski već je izražavao osobne ciljeve i vizije predsjednika Elchibeya. No, njegova nedovoljno „čvrsta ruka“ vrlo je brzo kažnjena. Vojnim udarom 1993. godine smijenjen je s vlasti. Zašto je bitna ta jedna godina barem prividne demokracije? Zato što je azerbajdžanski narod pokazao što im je u tom trenutku zapravo bilo potrebno, „čvrsta ruka“ koja će zauzeti čvršći stav oko nagornokarabaškog spora i političke i gospodarske tranzicije. „U azerbajdžanskoj povijesti samo je dva puta vladajuća elita imala dominantno demokratske ideje: od 1918. -1920. godine za vrijeme Demokratske Republike Azerbajdžan i 1992. – 1993. godine kada je na vlasti bio Elchibey“ (Guliyev, 2005.: 423.).

Elchibeya je zamijenio već spomenuti Heydar Alijev koji je narodu već bio poznat kao vođa Sovjetske Socijalističke Republike Azerbajdžan kojom je vladao 14 godina. Od 1993. godine kada je došao na vlast, iskoristio je svu svoju političku moć kako bi pridobio još više političke moći i sve je izgledalo kao da se povijest ponavlja i da će Azerbajdžanom zavladati autoritarni sustav. Mit o njemu koji je stvorio on ili njegovi najbliži suradnici, govori o tome kako je državu izvukao iz ralja nesigurnosti i uspostavio sigurnu i stabilnu vlast.

U tom trenutku, to je odgovaralo njemu i njegovoj lojalnoj administraciji, a čini se i svima ostalima. Popularnost mu nije padala čak ni u ključnim trenutcima spora oko Nagorno-Karabaha. „Do kraja 1993. godine Azerbajdžan je izgubio sedam administrativnih jedinica u području koje je okruživalo Nagorno-Karabah. Kroz posredništvo Rusije, u svibnju 1994. godine zaraćene su strane potpisale Biškekski protokol koji je omogućio prekid vatre koji je službeno na snazi do danas“ (Yunusov, 2012.: 65.). Čini se da je smjena predsjednika značila i smjenu političkog režima, što uvelike dokazuje ulogu predsjednika države u tranzicijskom procesu Azerbajdžana. No, HeydarAlijev, koji se zbog ekonomskih razloga okrenuo Zapadu, morao je ograničiti svoje autoritarne pretenzije. Nakon što je ponovno postao vođa Azerbajdžana (ako računamo razdoblje pod sovjetskom vlašću), transformirao je politički režim u državi.

Prvi razlog zbog kojeg nije uspostavio potpuno autokratsku vladavinu kakva postoji u zemljama Srednje Azije je ekonomske prirode. Zbog velikog bogatstva prirodnim resursima kojima obiluje Kaspijsko jezero, morao se osloniti na potpisivanje ugovora s ekonomski

razvijenijim zemljama što bi Azerbajdžanu donijelo velike ekonomske koristi i učvrstilo njegovu moć i položaj.

Drugo, zbog povećala pod koje je stavljeno cijelo područje postkomunističkih zemalja i Bliskog Istoka od strane zapadnih zemalja poput Sjedinjenih Američkih Država, Alijev je ipak morao dopustiti određenu slobodu medija i kritike. Iako, *Freedom House* kaže kako je sloboda govora i medija u kritičnom stanju i da slobode uopće ne postoje, to ipak nije u potpunosti točno. Civilno društvo i slobodni mediji možda nisu dovoljno razvijeni, ali se ipak naziru. Međutim, neformalne strukture i utjecaj predsjednika dovoljno su veliki da se društvo ne može nazvati demokratskim. „Alijevljev režim bio je vrlo strogo centraliziran i sva djelovanja morala su biti odobrena od strane predsjednika. Nadalje, Heydar Alijev kao iskusen političar razumio je da, kako bi se portretirao kao demokratski vođa, mora dopustiti postojanje određenih demokratskih institucija kao što su oporbene stranke, neovisni mediji i civilne organizacije. Naravno, te institucije nikada nisu predstavljale ozbiljnu prijetnju njegovoj čvrstoj vladavini. Na kraju je kreirao autoritarni politički sustav koji sadrži pseudodemokratske elemente“ (Yunusov, 2012.: 66.).

Nakon Heydara Alijeva, kojeg Azerbajdžanci smatraju „ocem države“, na vlast je došao njegov sin, Ilham Alijev. Promjena režima koja se dogodila na smjeni vlasti između Abulfaza Elchibeya i Heydara Alijeva ovaj put je preskočena. Ilham Alijev nastavio je vladati Azerbajdžanom na sličan način kao njegov preminuli otac. Predsjednički izbori 2003. godine bili su šansa za ponovni zaokret u stvaranju političkog sustava. Iako se znalo da Heydar Alijev zbog bolesti neće funkciju predsjednika države obnašati ponovno, nemiri koji su se dogodili nakon izbora 2003. godine nisu mogli spriječiti dolazak Alijevljevog sina Ilhama na položaj predsjednika države. Ako je Heydar Alijev na vlast došao uz potpunu podršku javnosti, onda je Ilhamovo zauzimanje predsjedničke funkcije bilo upravo suprotno. „Izbori su bili dovoljno problematični, ali prava šteta bila je nanesena od strane nasilja koje se dogodilo nakon izbora. Usljedila su brojna uhićenja i zastrašivanja aktivista iz oporbe. Kada je oporbe odbila potvrditi rezultate izbora, oko 5 tisuća najradikalnijih članova Mūsavata i ADP-a sukobili su se s vladinim snagama“ (Cornell, 2015: 107.). No, moć koju je držala vlast čak i u tijeku smjene glavnog poglavara države, bila je jača od moći oporbe.

Ono što je Heydar Alijev ostavio za sobom nakon svoje smrti je snažna potpora njegovoj politici i režimu i nadao se kako će se to nastaviti ako za predsjednika postavi svoga sina. No, Ilham Alijev nije imao lak zadatak s obzirom na masovnu podršku koju je uživao

njegov otac. Mnogi su mu upravo to zamjerali, ističući dinastički moment njihove vladavine. „Zbog tradicionalnih vrijednosti koje dominiraju azerbajdžanskim društvom, Ilhamu Alijevu bilo je nezamislivo distancirati se od svog oca, ili zagovarati politike koje se značajno razlikuju ili koje zagovaraju velike društvene i političke promjene. Takav potez smatrao bi se nelojalnim i odmaklo bi ga od vladajuće elite.“ (Cornell, 2015.: 110.).

Danas, predsjednik Azerbajdžana Ilham Alijev koristi svoju i moć svoga oca kako bi vladao čvrstom rukom sa što manje neistomišljenika. Plakati s njegovom slikom mogu se vidjeti diljem zemlje, a njegovo lice s azerbajdžanskom zastavom u pozadini, krasi i odjavni program nacionalne televizije. Sve se čini kako je Ilham Alijev ipak pošao koracima svoga oca, sviđalo se to narodu ili ne. Kako navodi Cornell, početkom drugog mandata Ilhama Alijeva, Azerbajdžan nije više zemlja u tranziciji nego zemlja u kojoj se tip vladavine konsolidirao. Ta vladavina nije zapadnjačka liberalna demokracija niti regularna diktatura koja postoji u Bjelorusiji i većini zemalja Srednje Azije. Azerbajdžan se razvio u nešto što politički znanstvenici nazivaju hibridnim režimom ili poluautoritarizmom“ (Cornell, 2015.: 123). Iako su od neovisnosti do danas postojala samo tri predsjednika Azerbajdžana, neosporan je i zavidan utjecaj koji su imali na politički sustav države. Dok su prva dva predsjednika države stvarali nove političke sustave kroz političku tranziciju, treći, Ilham Alijev, postojeći je politički sustav konsolidirao.

3. REPUBLIKA ARMENIJA

Armenija, službeno Republika Armenija, ima vrlo sličnu političku povijest kao Azerbajdžan, što je i glavni razlog zašto ove zemlje možemo promatrati u istom kontekstu. Iz perspektive armenskih politologa, unutardržavni procesi postkomunističke tranzicije označeni su istodobnim političkim izazovima izgradnje države i onih povezanih s tranzicijom na tržišnu ekonomiju. Na Južnom Kavkazu, dok je politička dimenzija uglavnom koristila nacionalističke govore i bila čvrsto vezana za trenutne međuetničke ratove i sporove, ekonomske mjere bile su svojevrsna „šok terapija“ koja je dopustila manjini da ovlada ekonomskim resursima države, vodeći prema polarizaciji društva i pojavi širokorasprostranjene korupcije (Derghoukassian, 2006.: 12.). Slično kao u Azerbajdžanu, u kasnim 80-im godinama prošloga stoljeća, Armeniju su pogodili snažni nacionalistički pokreti

koji su na kraju okrunjeni proglašenjem neovisnosti od SSSR-a 1991. godine i ratom s Azerbajdžanom oko Nagorno-Karabaha u ranim devedesetim godinama.

Nadalje, Armenci svoj nedemokratski režim pravdaju činjenicom kako nisu imali pravog iskustva s demokracijom i kako je nije lako implementirati u kratkom razdoblju od osamostaljenja. Iako u Armeniji, za razliku od Azerbajdžana, ne postoji dinasticizam, izbori se ne mogu nazvati demokratskima. Osim toga, politički režim također je negdje na ljestvici hibridnih političkih režima jer se ne može svrstati niti u jedan idealtipski oblik. Pojam „sive zone“ i ovdje postaje koristan za objašnjavanje političkog stanja u državi i poprilično je jasno kako će Armenija još neko dogledno vrijeme u toj „sivoj zoni“ i ostati. Suprotno tom viđenju armenske politike, politički diskurs u Armeniji danas je obilježen čestim prosvjedima protiv autoritarizma i samovolje predsjednika države⁵.

Unatoč restrikcijama ovlasti predsjednika države uvedenim ustavnim promjenama 2005.godine, predsjednik i njegov ured i dalje imaju zadnju riječ kod skoro svih najvažnijih državnih odluka. Razlog tome je i preveliko oslanjanje na neformalne institucije koje imaju veću važnost od onih transparentnih i formalnih. Odluke donesene na takav neformalan način kasnije se „upakiraju“ tako da izgledaju kao formalne odluke koje su donesene u skladu s ustavom i da su potvrđene od strane parlamenta. (Navasardian, 2012.: 96.). Ipak, pogrešno je reći kako je armenski politički režim, uspoređujući ga s Azerbajdžanom, u jednakoj mjeri autoritaran. Kada već postoje značajni otpori vladajućima i ako se nezadovoljstvo građana postojećim političkim stanjem države svakim izborima sve više povećava, postavlja se pitanje zašto onda Armenija do danas nije uspjela uspostaviti režim koji je barem malo više demokratski?

Tri su bitna čimbenika za razvoj *statusa quo* u armenskom političkom sustavu. Prvi je, dakako, snažan rast nacionalnog identiteta usred etničkih sukoba i rata između Armenije i Azerbajdžana u kasnim osamdesetim i ranim devedesetim godinama prošlog stoljeća. Drugi čimbenik tiče se gospodarske situacije u zemlji koja je od neovisnosti Armenije narušavala 5Viken Berberian, autor iz Armenije, piše za New York Times: „22. travnja 2018. g. Pashinyan (vođa opozicije, op.a.) uhićen je, nakon čega su nastali prosvjedi i ljudi su napunili ulice Yerevana. Sljedećeg jutra g. Pashinyan je pušten, a nekoliko sati kasnije, g. Sargsyan (tadašnji predsjednik države, op.a.) dao je ostavku priznajući da je Pashinyan bio u pravu“ Dostupno na: <https://www.nytimes.com/2018/05/02/opinion/armenia-nikol-pashinyan.html> pristupljeno: 1.7.2018.

Isto tako, prosvjedi su popratili i izbore 2008 godine koji su rezultirali smrću desetero ljudi i nekoliko stotina ozlijeđenih (izvor: FreedomHouse 2012 Report on Armenia) dostupno na: https://freedomhouse.org/sites/default/files/Armenia_-_final.pdf, pristupljeno 1.7.2018.

životni standard njenih građana i uzrokovala nezadovoljstvo prema vladajućima. Treće, postojanje „izbora prije izbora“, odnosno praksa imenovanja političkog nasljednika prije nego je izabran na demokratski način. To su čimbenici koji su utjecali na stvaranje političkog režima kakav je danas. Barem određenim dijelom, uloga predsjednika države prisutna je u svim trima čimbenicima koji su utjecali na ishod političke tranzicije od 1991. godine do danas.

3.1. NACIONALNI IDENTITET I NAGORNO-KARABAH⁶

Čak i prije osamostaljenja Republike Armenije od SSSR-a, problem već spomenutog spornog područja oko Nagorno-Karabaha ujedinio je armensku naciju u želji za teritorijalnim integritetom. Iz armenske perspektive, nepravda koja je učinjena nad njihovim narodom na području Nagorno-Karabaha gdje žive pretežito Armenci ali se nalazi unutar teritorija Azerbajdžana, podsjećala je na Armenski genocid koji se dogodio sedamdesetak godina ranije u Turskoj. To je dodatan razlog zašto je ovaj međuetnički sukob za Armence bio dodatno ujedinjavajuć, s obzirom na to da se u tim godinama počeo javljati snažan nacionalni identitet Armenaca. „Borba protiv Azerbajdžana oko područja Nagorno-Karabaha ujedinjavala je armenski nacionalni pokret zato što se doticala vrlo snažne antipatije prema Turskoj koja je nastala Armenskim genocidom 1915. godine“ (Goldenberg 1994. u Way, 2009.: 110.). Nadalje, nasilje i pokušaji istjerivanja armenskog stanovništva s područja Nagorno-Karabaha 1988. godine, postavili su spor oko Nagorno-Karabaha kao najviši politički prioritet. Tadašnji politički vođe mogli su svaki drugi politički ili gospodarski problem staviti u drugi plan, s obzirom na to da su svoju moć temeljili na obećanju kako će Armenija vratiti teritorij Nagorno-Karabaha i odvratiti Azerbajdžan od namjere da taj teritorij preuzme sebi.

Autor Lucan Way ističe kako je „vojni uspjeh Armenije u Nagorno-Karabahu iznjedrio odličan set kadrova koji su posjedovali nasilne i vještine prisile, a koji će kasnije poslužiti kao bedem za relativno stabilnu autokratsku vlast (Way, 2009: 110.). U tom sukobu istaknuo se i prvi predsjednik Republike Armenije, Levon Ter-Petrosian. On sam, kao autor u svojoj knjizi navodi: „Narod razumije da smo prolili krv za Artsakh, da će vraćanje okupiranih teritorija ugroziti egzistenciju Artsakha, da je armenski narod spreman još jednom prolijevati krv za

---

⁶Nagorno-Karabah je u Armeniji poznat pod nazivom Artsakh ili Republika Artsakh.

Artsakh, da nas nije briga za javno mišljenje svijeta, da ćemo natjerati Azerbajdžan i međunarodnu zajednicu da padnu na koljena i da će se cijela nacija pretvoriti u fedajine⁷“ (Ter-Petrosian, 2018.: 35-36). To pokazuje da je ovaj sukob za armenski narod u toj mjeri bitan, da su se svi problemi stvaranja modernih političkih institucija i države stavili u drugi plan. Međutim, predsjednik Ter-Petrosian u svojim je mandatima (1991.-1998.) pokazao vladavinu koja je bila nešto umjerenija i demokratičnija od ostalih predsjednika država post-komunističkog svijeta. „Započeo je svoju vladavinu kao demokrat i postupno se na tom putu izgubio, manipulirajući izbornim rezultatima kako bi zadržao položaj na izborima 1996.“ (Astourian, 2001.: 2.). Shvaćajući značaj problema oko teritorija Nagorno-Karabaha, Ter-Petrosian svoju je politiku bazirao upravo na tome- na rješavanju spora oko područja Nagorno-Karabaha. Isto tako, ujedinjavajuća uloga koju je imao spor oko Nagorno-Karabaha, donijela je preduvjet za stabilnost režima u prvom mandatu Ter-Petrosiana. Nespretnosti pod kojima je Ter-Petrosian ponovno izabran za predsjednika države 1996., dovele su do smanjenja njegovog ugleda. Dolazak idućeg predsjednika države 1998. godine, Roberta Kochariana, još će više „uzdrmati“ političku scenu u Armeniji i pod upitnik staviti državni put prema demokraciji i priznavanju Nagorno-Karabaha kao legitimnog političkog entiteta.

3.2. GOSPODARSKE PRILIKE OD OSAMOSTALJENJA 1991.

Još od vremena sovjetske vlasti na području Armenije, gospodarski procesi u ovoj državi nisu bili transparentni. Autor Boris Navasardian navodi gospodarstvo „iz sjene“ kao jedan od uzroka trenutnog političkog stanja u Armeniji. „Čak i tijekom sovjetskog razdoblja, 40% armenskog gospodarstva bilo je sakriveno, a ta brojka nije se smanjila ni u vremenu nakon osamostaljenja. Ova činjenica sugerira da postoje neformalni mehanizmi vladanja i distribucije nacionalnog bogatstva i da ti mehanizmi formiraju sustav koji djeluje paralelno s državnim sustavom, te ima utjecaj na sve aspekte života“ (Navasardian, 2012.: 93.). Osim gospodarstva „iz sjene“, lokalni moćnici koji su tim putem ostvarili značajnu gospodarsku i političku moć, postali su vrlo važni za kreiranje armenskog političkog režima. „Šefovi susjedstva“, kako ih Navasardian naziva, „igrali su dominantnu ulogu u sjeni i mogli su se ugurati u politički sustav igrajući ulogu njegovih glavnih pobornika i koristeći sva moguća sredstva kako bi namjestili izborne rezultate osiguravajući financijska i politička sredstva

---

⁷Fedajini ili Armenski hajduci, dobrovoljni borci sastavljeni od civila, ujedinjeni u paravojnu skupinu

državnim i lokalnim vođama“ (Navasardian, 2012.: 94.). S obzirom da je Armenija još od vremena sovjetske vlasti uglavnom ovisila o gospodarskoj pomoći izvana, vlast u Armeniji nije stekla dovoljno iskustvo izgradnje stabilnog gospodarskog sustava koji bi učvrstio politički režim. Upravo zbog vrlo lošeg ekonomskog standarda, režim se nije mogao tako brzo prebaciti na tržišno gospodarstvo i započeti tranziciju u smjeru liberalne demokracije. Za razliku od Azerbajdžana, Armenija nema izvozni proizvod poput prirodnog plina, monopol nad kojim bi pomogao učvrstiti političku vlast. Zbog toga, Armeniju su od 1991. godine do danas obilježili mnogi politički nemiri. Kraj prvog mandata Ter-Petrosiana bio je obilježen nezadovoljstvom građana, zato što je bilo očito da su izbori bili namješteni.

Istraživanje Svjetske banke zaključuje kako je ekonomska situacija na neki način utjecala na političku situaciju u državi, ali obrnuti proces, onaj političke situacije na ekonomsku, još je više izražen. Loša ekonomska praksa dovela je do mogućnosti da politički moćnici, a ponajviše predsjednik države, u kontroli imaju ishode izbora. Korupcija u političkom sustavu Armenije (ali i u ostalim postsovjetskim državama, kako navode Hellman i suradnici, 2000.) vidljiva je u nekoliko oblika:

- 1) trgovanje parlamentarnim glasovima kako bi se udovoljilo privatnim interesima
- 2) trgovanje predsjedničkim dekretima
- 3) loše rukovanje fondovima Središnje banke
- 4) prodaja sudskih odluka u kaznenim predmetima
- 5) prodaja sudskih odluka u arbitražnim predmetima
- 6) doprinosi koje imaju privatni interesi na političke stranke i izborne kampanje
- 7) patronaža, definirana kao postavljanje prijatelja i rodbine na pozicije u javnoj službi od strane već postojećih javnih službenika
- 8) podmićivanje javnih službenika kako bi se izbjeglo plaćanje poreza (Hellman et al., 2000., 21.)

Za očekivati je kako je loše gospodarsko stanje i veliki udio „sive“ ekonomije utjecao na razvoj korupcije, nepotizma i političkih igri koje su utjecale na razvoj armenskog političkog sustava. Prateći interese vladajućih, u Armeniji se stvorio veliki jaz između bogatih i siromašnih, usporedivo s pojavom tzv. oligarha u Rusiji. S više ekonomske moći dolazilo je do više one političke, a to, naravno, vrijedi i u obratnom smjeru. Drugo, borba za Nagorno-Karabakh uništavala je domaće gospodarstvo, čemu nije mogla pomoći ni velika armenska dijaspora. Predsjednik Ter-Petrosian na tu temu je izjavio: „Dobivali smo 10 milijuna dolara

svake godine od dijaspore. To je sve. Robert Kocharian i Vazgen Sarkisian rekli su da, ako budemo radili dobro, možemo dobiti 450 milijuna godišnje. Pokazao sam im da to nije moguće. Na temelju toga, analizirajući sve ovo, bit će loše i za Armeniju i za Nagorno-Karabah. Vrijeme igra protiv nas“ (Ter-Petrosian u: De Waal, 2003.: 259.). Ta je izjava značila kako je ekonomski čimbenik bio ključan u želji da se situacija u Nagorno-Karabahu smiri i da se postigne svojevrsan kompromis koji bi maknuo ekonomsku blokadu koja je dolazila od strane Azerbajdžana. Armenska tranzicija s planske ekonomije na ono što je trebalo biti tržišna ekonomija ispala je prava katastrofa, a nije pomoglo ni to što je Azerbajdžan ukinuo svoju dostavu plina Armeniji. Masovna privatizacija također nije donijela očekivane rezultate i učinila je bogate građane Armenije još bogatijima, a siromašne još siromašnjima.

3.3. „IZBORI PRIJE IZBORA“

Slično kao u Azerbajdžanu, u Armeniji postoji praksa odlučivanja o budućem predsjedniku države prije samih predsjedničkih izbora. Od samostalnosti do danas, skoro su svi izbori bili popraćeni raznim kontroverzama, uglavnom zbog namještanja izbornih rezultata. „Na izborni dan, 22. rujna, većina međunarodnih promatrača zaključila je da Ter-Petrosian nije pobijedio u prvom krugu izbora. Svejedno, Središnja izborna komisija proglasila ga je pobjednikom s 52% glasova. Manukianovi pobornici su prosvjedovali i zauzeli zgradu parlamenta, prebijajući predsjednika parlamenta i njegovog zamjenika. Ter-Petrosian postavio je tenkove na ulice Jerevana i dao uhititi nekoliko osoba iz oporbe“ (De Waal, 2003.: 258.). Pokušavajući dobiti natrag svoj autoritet, za predsjednika vlade namjestio je osobu koja će nakon 1998. postati novi predsjednik države, Roberta Kochariana. Drugi mandat Ter-Petrosiana bio je obilježen manjkom legitimiteta i snažnim protivljenjem građana njegovoj vlasti, upravo zbog manipulacije rezultatima na izborima 1996. godine. „Nemoć Ter-Petrosiana za vrijeme krize i njegova prisilna ostavka zaslužuju posebnu pozornost zato što je armenski ustav, prihvaćen nakon referenduma 5. srpnja 1995., i armenski politički sustav općenito, najbolje opisati kao hiperprezidencijalistički.“ (Astourian, 2001.: 3.) Takozvani hiperprezidencijalizam karakteristika je svih južnokavkaskih zemalja, jer su predsjedniku države zajamčene vrlo velike ovlasti kako formalno u ustavu države, tako i neformalno. Praksa manipulacije izbornim rezultatima i praksa neformalnog imenovanja idućeg

predsjednika nije posebice začuđujuća, kada se u obzir uzmu da predsjednik države ima vrlo široke političke ovlasti, neke od kojih su:

- 1) imenovanje i otpuštanje premijera i članova vlade (čl.4.)
- 2) može raspustiti parlament i raspisati posebne izbore (čl.3)
- 3) u nekim slučajevima može ograničiti ustavna prava građana (čl. 14) „samo u granicama zakona, ako je to nužno za zaštitu države i javne sigurnosti, javni red, javno zdravlje i moral, i prava i slobode, čast i dobru reputaciju ostalih“
- 4) predsjednik je „čuvar nezavisnosti sudbenih tijela“ jer predsjedava Sudbenim vijećem
- 5) imenuje i otpušta državnog tužitelja (čl.9)

(Astourian, 2001.: 3.)

Kao i kod azerbajdžanskog predsjednika Elchibeya, Ter-Petrosian izgubio je politički legitimitet uglavnom radi pitanja oko Nagorno-Karabaha. No, najveći razlog njegove prisilne ostavke bila je falsifikacija izbornih rezultata. Robert Kocharian koji ga je zamijenio na mjestu predsjednika države 1998.godine, već je ranije bio postavljen na mjesto premijera od strane Ter-Petrosiana. „Njegov [Kocharianov] dolazak na vlast bio je teži nego što se to očekivalo. (...) No, Kocharianove prednosti bile su trenutni položaj na vlasti, kontinuirana popularnost, podrška državnih medija i navodna prijevarena na izborima“ (De Waal, 2003: 262.) Zbog izbornih igri i čestih slučajeva namještanja rezultata, režim je gubio na popularnosti. Može se reći kako je za to najčešće bio odgovoran upravo predsjednik države, s obzirom na široke ovlasti koje je dobio nakon ustavnih promjena 1995. Uz to, tu su bila i „nerazjašnjena politička ubojstva, politički motivirana suđenja, pritisci i restrikcije nad medijima“ (Astourian, 2001.: 43.). Nakon Ter-Petrosiana, Kocharian je nastavio s zlouporabom svojih ovlasti i „ušutkavanjem“ političkih protivnika. Politički sustav Armenije prilagodio je sebi-nastavio je s gašenjem oporbenih medija (Grigorian, 2000. U: Way, 2009.: 112.), redovnim progonom neistomišljenika (Danielian, 2004. U: Way, 2009.:112.) i s ozbiljno izbornom prijevarom na parlamentarnim i predsjedničkim izborima 2003. (OESS u: Way, 2009.: 112.)

Može li se reći da je armenski politički sustav bio stabilan? Predsjednik je uživao velike ovlasti i vladao je „čvrstom rukom“, no i dalje je sustav bio meta političkih previranja i smjena vlasti. Robert Kocharian uspio se, uz još jednu izbornu prijevaru 2003., održati na vlasti sve do 2008. godine. Te su godine predsjednički izbori izazvali velike nemirena političkoj sceni s obzirom da je Serž Sargsian, koji je nominalno osvojio predsjedničke izbore, ponovno bio optužen za izbornu prijevaru. Uvedeno je i 20-dnevno izvanredno stanje u kojem

su se zabranili svi prosvjedi, a mediji su smjeli objavljivati samo službene informacije. Kao i u prošloj smjeni predsjednika, dogodio se slučaj da je trenutni premijer države, Serž Sargsian, osvojio predsjedničke izbore (OESS, 2008.)

Referendum održan 6. prosinca 2015. godine, za vrijeme predsjednika Serža Sargsiana, označio je prekretnicu armenskog političkog sustava s nominalno polupredsjedničkog na parlamentarni. Neki smatraju kako je taj referendum bio sredstvo kojim bio Serž Sargsian ostao na vlasti.⁸ S obzirom na to da predsjednik Armenije može biti biran uzastopno na dva mandata, Serž Sargsian pokušao je proširiti ovlasti premijera referendumom 2015., znajući da će si tako osigurati veće ovlasti kada nakon predsjedničke zasjedne na premijersku stolicu. Naravno, i u ovom slučaju postojale su opravdane sumnje na krivotvorenje izbornih rezultata. Na ovom primjeru vidi se izravan utjecaj predsjednika države na stvaranje političkog sustava kakav odgovara njemu i njegovoj političkoj stranci. Delegacija Parlamentarne skupštine Vijeća Europe koja je prisustvovala provođenju referenduma navodi da je velika većina građana ovaj referendum vidjela kao sredstvo ostanka na vlasti sadašnjeg predsjednika nakon njegovog zadnjeg mandata. (PACE, 2015.)

Serž Sargsian ostao je na vlasti kao predsjednik Armenije puna dva mandata, do 2018. godine. No, armenska poluautokratska vladavina možda se privodi kraju. Osim što je od 2015. godine nominalno parlamentarna demokracija, 2018. godina označila je veliki politički zaokret koji prvi puta nije bio kontroliran od strane predsjednika i najmoćnije političke elite. Kako navodi CNN u vijestima iz travnja 2018., Serž Sargsian odstupio je s položaja premijera države prepuštajući to mjesto Nikolu Pashinyanu nakon žestokih prosvjeda nezadovoljnih građana.⁹ Kreće li novo političko proljeće u Armeniji i hoće li sustav *de facto* proći kroz pravu demokratsku tranziciju, to će se tek vidjeti. Ono što je najvidljivije iz prethodne argumentacije jest činjenica da su predsjednici Armenije imali vrlo široke ovlasti koje su koristili prema vlastitim interesima, na štetu gospodarstva, integriteta zemlje i životnog standarda građana.

4. REPUBLIKA GRUZIJA

Gruzija se nakon neovisnosti od SSSR-a počela suočavati sa stvaranjem novog nacionalnog identiteta titularne nacije Gruzijaca, dok je za sobom ostavila pitanje brojnih

---

⁸BBC-jevo izvješće o rezultatima armenskog referenduma dostupno na <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-35025853>, pristupljeno 2.7.2018.

⁹Više na CNN-u, dostupno na : <https://edition.cnn.com/2018/04/26/europe/armenia-protests-explainer-intl/index.html>, pristupljeno 2.7.2018.

manjina koje žive na prostoru novonastale Republike Gruzije. „Nacionalističke težnje u Gruziji, kao i u mnogim drugim republikama, pogoršale su odnose s manjinskim skupinama u republici i uništile glavnu sastavnicu buduće demokratizacije- puna građanska prava za sve koji žive u Gruziji, bez obzira na etnicitet“ (Linz i Stepan, 1996.: 383.). Kao u Azerbajdžanu i Armeniji, i u ovoj zemlji Južnog Kavkaza pojavili su se slični politički problemi u definiranju nacije, države, njenih granica i stvaranja stabilnog političkog sustava. S obzirom na veličinu, većinsko kršćansko stanovništvo i djelomice politički sustav, može se povući linija sličnosti između Gruzije i Armenije. Ako su u Armeniji predsjednici i politički moćnici ostajali na vlasti čak i usprkos prosvjedima i nezadovoljstvu građana, u Gruziji se režim pokazao puno nestabilnijim. Politički režim Gruzije ima najmanje autokratskih elemenata među južnokavkaskim zemljama, a razlog tome može biti slaba kontrola nad vlastitim teritorijem i vojskom, okretanje prema Europi ili slabe političke stranke koje nisu iznjedrile snažnu i autoritativnu političku vlast u državi.

Dva su ključna elementa igrala ulogu u tranzicijskim procesima Republike Gruzije nakon osamostaljenja 1991. Prvo, to su građanski i etnički sukobi koji su se događali u ranim devedesetim godinama koji su kulminirali ratom protiv Rusije 2008. godine zbog područja Abhazije i Južne Osetije. Drugo, Revolucija ruža 2003. koja se ponekad označava kao početak „demokratske“ tranzicije u Gruziji. Tom je revolucijom svrgnut dotadašnji predsjednik države Eduard Ševarnadze koji je Gruzijom predsjedao od 1992. godine.

4.1. GRAĐANSKI I ETNIČKI SUKOBI U GRUZIJI

Od stjecanja neovisnosti 1991. do danas, najveća prepreka prema stvaranju stabilnog političkog režima i potpune demokratske tranzicije bila je želja pokrajina Abhazije i Južne Osetije da se teritorijalno i politički izdvoje iz Gruzije. „Gruzijske secesionističke regije predstavljaju jednu od najvećih prijetnji sigurnosti i stabilnosti multietničke države, prijetnju pogoršanu ruskom podrškom separatističkim pokrajinama. Utjecaj moćnog sjevernog susjeda vidljiv je u svim gruzijskim separatističkim sukobima, jer Moskva pokušava održati politički utjecaj nad Gruzijom“ (German, 2006.: 4.).

No, problemi s ovim pokrajinama nisu nastali zbog ruskog utjecaja niti zbog ruske potpore njihovom odvajanju od Gruzije, već zbog različitih etničkih i nacionalnih identiteta

koji su se „probudili“ za vrijeme stvaranja države. Prvi predsjednik Gruzije nakon njenog osamostaljenja, Zviad Gamzahurdija, „lišio je Južnu Osetiju njene autonomije i uveo izvanredno stanje, što je potaknulo južnoosetijske zahtjeve za ujedinjenjem sa Sjevernom Osetijom i dovelo do nasilja u velikim razmjerima.“ (German, 2006.: 6.) Zviad Gamzahurdija bio je predsjednik koji je htio stvoriti unificirani gruzijski identitet i postaviti gruzijski jezik kao jedini službeni u cijeloj zemlji. Kako piše Cornell, Gamzahurdija je otvoreno zagovarao ideju da se Osetijci iz Gruzije presele u Sjevernu Osetiju, koja pripada Rusiji. Izbor Gamzahurdije za predsjednika označilo je zahlađenje odnosa između etničkih manjina i većinskog naroda, Gruzijaca. Osetijci su u tom razdoblju željeli da osetijski, uz gruzijski, bude jedan od službenih jezika, no, kako im to nije pošlo za rukom, okrenuli su se težnji za samostalnošću. (Cornell, 2001.: 162-169.) Vrlo brzo nakon dolaska Gamzahurdije na vlast, sukob je eskalirao u rat, koji je uzdrmao političke procese u novonastaloj Gruziji. Već 1992. na mjesto predsjednika države dolazi Eduard Ševarnadze koji uspijeva sukob s Južnom Osetijom dovesti pod kontrolu. Pod njegovom vlašću u Južnoj Osetiji ostalo je relativno mirno. Južnoosetijsku neovisnost nije podržalo mnogo zemalja, najznačajnija među njima svakako je Rusija. Međunarodna zajednica i međunarodne organizacije poput UN-a zauzele su stav da su i Južna Osetija i Abhazija dio teritorija Gruzije i da njihove separatističke težnje ne bi trebala podržati niti jedna članica UN-a.

Abhazija je doživjela sličan scenarij, no ipak nešto različit. „Republika Abhazija bila je *de facto* neovisna tijekom 1920-ih, prije nego ju je Staljin inkorporirao u Gruziju i ohrabrio etničke Gruzijce da se presele u tu regiju. Posljedično, do 1989. Abhazi su činili samo 18% populacije te regije, dok je etničkih Gruzijaca bilo 46%, za razliku od drugih regija gdje je etnička skupina koja je tražila neovisnost bila u većini“ (German, 2006.:7.). Za razliku od Južne Osetije, u Abhaziji nije odmah izbio rat, jer se činilo da je Gamzahurdija s ovom regijom bio vrlo oprezan. Gruzijski nacionalni identitet u tom je vremenu bio u jeku stvaranja, te je politički režim kao prioritet postavljao teritorijalni integritet Gruzije i vraćanje autonomnih pokrajina pod vlast države. Slabost tadašnjih institucija, pogotovo predsjednika države, ogledala se upravo u njihovoj nemoći da pod kontrolu stave izgubljene teritorije. Veliku ulogu u tome bili su čimbenici poput nepostojanja jedinstvene gruzijske vojske i pojave paramilitarnih vojnih skupina koje nisu svoju lojalnost pokazivale tadašnjem predsjedniku Zviadu Gamzahurdiji. To je djelomice razlog zašto ga je već 1992. zamijenio Eduard Ševarnadze koji je zauzeo nešto oštriji stav prema separatističkim težnjama u Abhaziji. „Borbe između abhazijskih separatističkih snaga i središnje vlasti dosegle su

vrhunac u ljeto 1992.godine, a nakon dugotrajnih pregovora primirje je potpisano 27.srpnja 1993.godine te je uspostavljena vojna promatračka misija UNOMIG. Ovaj etnički val prouzročio je izbjeglički val Gruzijaca iz Abhazije. (...) Gruzija je pristala priznati Abhaziji određenu autonomiju, ali samo u okviru Gruzije, dok Abhazi traže potpunu unutarnju samostalnost i labavu federaciju ili potpunu neovisnost (Tatalović, 2010.: 198.). Određeno vrijeme, činilo se kako su nemiri pali u drugi plan i da je izgradnja institucija i moderne države glavni prioritet vlastima u Tbilisiju.

No, stabilnost režima ipak nije bila jaka kao u Armeniji ili Azerbajdžanu. Gruzijски je politički sustav bio u potpunosti ugrožen čak dva puta, i to, kako navodi Way, vrlo slabom političkom oporbom. „Samo par mjeseci nakon velike pobjede na predsjedničkim izborima, Gamzahurdija je svrgnut jer su se ključne paravojne postrojbe okrenule protiv njega. Ševarnadze, koji je vlast preuzeo 1992., držao je vlast puno dulje. No već 2003., unatoč godinama konstantno pozitivnog gospodarskog rasta pao je pred sporadičnim prosvjedima koji su dosegali desetke tisuća ljudi“ (Way, 2009.: 109.) Posljedično, Gruzija se najviše od sve tri južnokavkaskе zemlje okrenula tranziciji političkog režima. Iako su u devedesetim i ranim 2000-im godinama, posebice u vladavini Ševarnadzea, bile vidljive značajke autoritativnosti, Gruzija je jedina južnokavkaska zemlja koja je prošla kroz političku revoluciju. To je čini možda najprogresivnijom, ali i dalje se njen sustav ne može nazvati liberalnom demokracijom, nego, kako to Way (2009.) naziva, „nestabilnim kompetitivnim autoritarizmom“. Nakon te, za predsjednika Ševarnadzea kobne 2003. godine, dogodio se novi sukob vezan za međuetničke odnose u Gruziji. To je rat s Rusijom 2008. godine kojemu su uzrok ponovno bile separatističke težnje Abhazije i Južne Osetije koje je Rusija podržavala.

U ljeto 2008. u Južnoj Osetiji počeo je sukob između Gruzije i Osetijaca. Vrlo brzo nakon toga, u konflikt se umiješala Rusija. Rusko Ministarstvo vanjskih poslova objavilo je kako je slanje ruskih aviona „samo trebalo obeshrabriti Gruziju od napadanja Južne Osetije“ (Nichol, 2009.: 4.).Ubrzo nakon toga, „u jutro 10. kolovoza, ruske trupe okupirale su većinu Južne Osetije, dotakle granicu s ostatkom Gruzije i gađale teritorij unutar granica Gruzije. Ruske su trupe okupirale nekoliko gruzijskih gradova. Ruski ratni brodovi postavili su trupe i u Abhaziji i zauzeli pozicije na Crnom moru.“ (Nichol, 2009.: 1.)Međunarodna zajednica, a posebice EU, to je vidjela kao najveću prijetnju sigurnosti i pokušala je natjerati zaraćene strane na potpisivanje mira. Vrlo brzo nakon postavljanja ruskih trupa na teritorije Abhazije i Južne Osetije, a tako i na teritorij same Gruzije, zaraćene strane bile su prisiljene prihvatiti

mirovni program. Tadašnji predsjednik Sakašvili pristao je na potpisivanje mira, ali taj konflikt odmakao je gruzijske političke ciljeve daleko od suradnje s Rusijom.

4.2. POLITIČKI SUSTAV PRIJE I NAKON REVOLUCIJE RUŽA

Predsjednik Eduard Ševarnadze bio je jedan od ključnih aktera u stvaranju gruzijskog političkog sustava. „Kao predsjednik, do Revolucije ruža imao je snažne predsjedničke ovlasti koje je proširivao političkim manevrima i gradio je tajni, 'Ševarnadze klan' koji je služio za političku potporu“ (Flur, Eden, 2005.: 13.). Za vrijeme predsjednika Eduarda Ševarnadzea, 1995. godine, na parlamentarnim izborima pobijedila je njegova stranka, Građanska unija, koja je „držala skoro dvije trećine mjesta u parlamentu iako je dobila samo 23% glasova na izborima 1995.“ (Godoladze, 2013.: 444.). To je značilo da je samo jedna politička stranka u Gruziji bila dominantna u tom vremenu, što je u jednu ruku bio učvršćujući čimbenik za politički sustav, dok je s druge strane stvaralo preduvjet za nedemokratsku vladavinu Ševarnadzea. Stranka na vlasti, na čelu s predsjednikom, protiv oporbe se borila povećanjem izbornog praga, što je sprječavalo male opozicijske stranke da dođu na vlast. „Predsjednik se mogao osloniti na većinu u parlamentu. Povećan izborni prag na 7% nastavio je biti glavni problem gruzijske politike i nakon izbora 1999.“ (Godoladze, 2013.: 445.).

Želja za povećanjem izbornog praga dovela je do prve izmjene gruzijskog Ustava koja se dogodila 1999. godine. Većina lojalna predsjedniku države svakako je osiguravala stabilnost političkog sustava u tim godinama no Eduarda Ševarnadzeu ni to nije bilo dosta. Već dvije godine nakon prve izmjene Ustava, Ševarnadze je pokušao Ustav prilagoditi sebi i povećati svoju političku moć davši prijedlog izmjene Ustava koja bi omogućila predsjedniku države da „otпусти cijelu vladu kao i njene pojedinačne članove“ (Gaul, 2002.: 302.) Isto tako, po toj izmjeni Ustava, predsjednik Gruzije bi mogao „otkazati pravne aktove vlade i izvršne vlasti ako se ne slažu s Ustavom, međunarodnim ugovorima i sporazumima, zakonima i predsjednikovim normativnim aktovima. (...) Bilo je očito da si ti amandmani postavljeni da bi predsjedniku donijeli određene sudbene ili kvazisudbene ovlasti“ (Godoladze, 2013.: 445.) Ti amandmani preloženi od strane Ševarnadzea ipak nisu usvojeni ali, paradoksalno, slična izmjena Ustava dogodila se nakon Revolucije ruža 2003., kada je Ševarnadze izgubio svoj položaj predsjednika države.

Takozvana Revolucija ruža dogodila se 2003. godine zbog očitih manipulacija nad izbornim rezultatima. „Glavni prijestupi zabilježeni od strane OESS-a bili su nepropisno kreiranje glasačkih lista, što je rezultiralo nemogućnošću mnogih glasača da sudjeluju na izborima. Konkretni dokazi falsificiranja rezultata zabilježeni su u relativno malom broju, kao što je bio slučaj i s drugim prijestupima“ (Karumidze, Wertsch, 2005.: 3.). Skoro mjesec dana prosvjeda na ulicama Tbilisija uslijedilo je nakon tih izbora, rezultirajući Ševarnadzeovom ostavkom. Za razliku od Karumidzea i Wertscha koji Revolucijuruža vide kao prekretnicu u gruzijskoj politici, Way ju ne smatra toliko značajnom. „Čini se kako je opozicija uspijeva svrgnuti vlast ne zbog svoje mobilizacije, već zato što je Ševarnadzeov ugnjetavački instrument bio začuđujuće slab“ (Way, 2009.: 116.). Nakon revolucije, na vlast je došao jedan od vođa opozicije, Mihail Sakašvili. Iako je sve izgledalo kao da će politički sustav novim predsjednikom biti preokrenut i krenuti prema demokratskoj tranziciji, takav bi pogled bio suviše idealistički. Vladavina Mihaila Sakašvilija pokazala je da se ništa mnogo zapravo i nije promijenilo-mediji su i dalje bili kontrolirani od strane države i oporba je „trpjela ugnjetavanje kroz politički motivirane progone na temelju korupcije i optužbi za veleizdaju“ (Devderiani 2004. U: Way, 2009.: 116.) Predsjednik Sakašvili zadržao je predsjedničke ovlasti koje su mu omogućile da vlada „čvrstom rukom“ kao njegov prethodnik i onemogućiti političkoj opoziciji preuzimanje vlasti. Sakašvili je dopustio da politički sustav ostane korumpiran i da se izborima manipulira, što mu je žestoko zamjerio trenutni gruzijski predsjednik, Giorgi Margvelašvili. Gruzija je i danas nominalno polupredsjednička demokracija, iako je predsjednik države u nešto povoljnijem političkom položaju nego premijer.

Uspoređujući tri južnokavkaske države, Gruzija je jedina imala revoluciju, ali i najnestabilniji politički režim. Nakon spora s Rusijom, Gruzija je zauzela proeuropski stav i okrenula se polaganoj tranziciji u slobodniji i demokratskiji politički režim. S obzirom da je postizanje liberalne demokracije kao cilj vrlo teško dostižan, Gruzija bi u svom tranzicijskom procesu trebala staviti veći naglasak na stabilizaciju političkog sustava kojeg, i skoro 30 godina nakon samostalnosti, još uvijek izgrađuje.

5. ZAKLJUČAK

Tri su južnokavkaske zemlje, Azerbajdžan, Armenija i Gruzija, prošle trnovit put u stvaranju države i političkih institucija. Nalazeći se na poprištu različitih političkih utjecaja i s azijske i s europske strane, ove države usvojile su ponešto iz oba svijeta: demokratske

elemente sa zapada i autokratske elemente s istoka. Iako je prošlo skoro 30 godina od osamostaljenja, uloga predsjednika države u kreiranju državne politike snažnija je nego u mnogim europskim zemljama koje su prošle demokratsku tranziciju.

Uz vrlo malo iskustva kao samostalne države, teško je bilo za očekivati da će nakon raspada SSSR-a brzo stvoriti stabilne i demokratske političke režime. Na to je, naravno, utjecalo jako puno čimbenika, među kojima su najvažniji manjak demokratskog iskustva u povijesti, teško razrješivi etnički sukobi i nestabilna gospodarstva. Isto tako, zatvorenost i nestabilnost državnih granica i sporovi sa susjednim državama (Azerbajdžan s Armenijom, Armenija s Turskom i Azerbajdžanom, Gruzija s Rusijom) otežavale su trodimenzionalni tranzicijski proces u kojem su ove države trebale usvojiti demokraciju s tržišnim gospodarstvom i vladavinom prava.

Vjerojatno najcitiranija rečenica tadašnjeg predsjednika Azerbajdžana, Heydara Alijeva, vrlo dobro opisuje razlog zbog kojeg su južnokavkaske zemlje prošle kroz trnovit tranzicijski put:

„Neki ljudi misle da bismo mi trebali uspostaviti demokraciju u kratkom vremenu, ali to je nemoguće. Azerbajdžan je mlada nacija, a demokracija je novi koncept. Sjedinjene Američke Države prolazile su put demokratizacije dugo vremena- više od 200 godina. Postigli ste mnogo, ali još radite na tome. Demokracija nije jabuka koju kupite na tržnici i donesete kući“ (Aliyev, 1997. U: Guliyev, 2005.: 406.).

Nije nužno točno da su južnokavkaske zemlje prolazile kroz demokratsku tranziciju, što je vidljivo iz njihovih političkih sustava danas. Demokratska tranzicija je pojam koji se često upotrebljava na krivi način s obzirom da veliki broj država postkomunističkog svijeta pokazuje da im uspostavljanje liberalne demokracije nije niti u cilju. Tranzicija u ovom slučaju označava samo prelazak s jednog političkog režima na drugi, neovisno o tome kakav oblik novi režim poprima. Primjer Azerbajdžana pokazuje kako je moguće konsolidirati režim koji je nominalno demokratski, ali s autoritativnim karakteristikama.

No, koja je uloga predsjednika države u svemu tome? Iako su se od neovisnosti 1991. do današnjeg dana izmijenila samo tri predsjednika Azerbajdžana, neosporan je utjecaj koji su imali na politički sustav te države. Dok su prva dva predsjednika države stvarali nove političke sustave kroz političku tranziciju, treći, Ilham Alijev, postojeći je politički sustav konsolidirao. Azerbajdžan je time konsolidirao politički sustav koji je ne samo

nedemokratski, već je i otporan na demokratizacijske procese. To se može objasniti tradicijom autokratske vladavine, vanjskim čimbenicima koji zbog narušavanja sigurnosti države povećavaju potrebu za čvršćom vlasti i neformalnim političkim procesima i mrežama utjecaja poput klanova kojima je u ineteresu da održe *status quo*.

Primjeri pokazuju da je uloga predsjednika države utoliko veća, što su veće njegove ovlasti i stabilnost režima. U tom slučaju, kao u slučaju Azerbajdžana, predsjednik države može kontrolirati izgradnju političkih institucija i dati vrlo malo prostora političkoj oporbi. Možda azerbajdžanski sustav poprimio hibridan oblik političkog sustava s najvećom ulogom predsjednika, zbog čega je na tu državu u ovom radu obraćena posebna pozornost.

Uz druge čimbenike koji su u ovim zemljama utjecale na izgradnju političkih sustava, čimbenik predsjednika države nikako nije zanemariv, s obzirom da se radi o poluautoritarnim političkim sustavima. Tranzicija je, pokazalo se, u ovim zemljama često padala u drugi plan, s obzirom da je prvo trebalo osigurati sigurnost, teritorijalnu cjelovitost i stabilnost političkog sustava. Dok je u Azerbajdžanu konsolidiran nedemokratski politički režim, Armenija je pokazala kako zna slijediti primjer svojih susjeda i izgraditi nedemokratski, ali stabilan politički sustav. Političkih promjena bilo je više nego u Azerbajdžanu, ali sve do 2018. sustav je u najpovoljnijem položaju držao predsjednika države koje je tada mogao upravljati promjenama koje se događaju u državi. Prosvjedi i nemiri koji su se dogodili u Yerevanu 2018. godine daju naznaku kako je Armenija spremna odbaciti veliku ulogu predsjednika i okrenuti se novim vrijednostima koje promovira Zapad.

Najnestabilniji, a time i najdemokratskiji od ova tri politička režima, svakako je gruzijski. Sama činjenica da su izborne prijevare odnosno falsifikacije izbornih rezultata izazvale revoluciju koja je na ulice dovela tisuće građana Gruzije, govori da je gruzijski politički režim najpodložniji promjenama. Unatoč tome, uloga predsjednika države u Gruziji je i dalje vrlo jaka, posebice u godinama prije Revolucije ruža. Predsjednici države vodili su se vlastitim i interesima svoje stranke, zanemarujući činjenicu da je politički i gospodarski sustav Gruzije slab i da treba promjene.

Zanimljivo kod zemalja na području Južnog Kavkaza svakako je to da je samo nekoliko ljudi utjecalo na razvoj političkih sustava kakvi u tim zemljama postoje danas. Azerbajdžan je svoj politički sustav konsolidirao i ne pokazuje tendenciju mijenjanja, dok Armenija i Gruzija još moraju raditi na uspostavi stabilnog režima koji će se u konačnici konsolidirati. Pretpostavka je da će u godinama koje nadolaze, sve manju ulogu u tranzicijskim procesima

imati predsjednik države, a sve više unutarnji čimbenici poput volje naroda i vanjski čimbenici poput globalizacije.

LITERATURA

Knjige:

1. Burawoy, Michael; Verdery, Katherine (1999) *Uncertain Transition: Ethnographies of Change in Postsocialist World*, Rowman and Littlefield Publishers, Lanham Boulder New York Oxford
2. Cornell, Svante E. (2001) *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*, Curzon Press, London
3. Cornell, Svante E. (2006) *The Politization of Islam in Azerbaijan*, Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road studies program, Johns Hopkins University, Washington D.C.
4. Cornell, Svante E. (2015) *Azerbaijan Since Independence*, Routledge New York
5. Croissant, Michael (1998) *The Armenian-Azerbaijani Conflict: Causes and Implications*, Praeger
6. De Waal, Thomas (2003) *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War*, New York University Press
7. Gaul, Wolfgang (2002) *Drafting and Adoption of Constitution of Georgia*, Tbilisi
8. Kaminski, Bartolomej (ur.) (1996) *Economic Transition in Russia and the New States of Eurasia*, M.E. Sharpe, London
9. Karumidze, Zurab; Wertsch, James (ur.) (2005) *Enough! The Rose Revolution in the Republic of Georgia 2003.*, Nova Science Publishers
10. Linz, Juan J; Stepan, Alfred (1996) *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Souther Europe, South America and Post-Communist Europe*, The Johns Hopkins University Press
11. Lynch, Dov (2004) *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and De Facto States*, US Institute of Peace Press, Washington D.C
12. Ottaway, Marina (2003) *Democracy Challenged: The rise of Semiauthoritarianism*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, D.C.
13. Stefes, Christoph H.; Wooden, Amanda E. (2009) *The Politics of Transition in Central Asia and the Caucasus: Enduring legacies and emerging challenges*, Routledge London and New York
14. Štiks, Igor (2016) *Državljanin, građanin, stranac, neprijatelj: Jedna povijest Jugoslavije i postjugoslavenskih država*, izdavač Fraktura
15. Tatalović, Siniša (2010) *Globalna sigurnost i etnički sukobi*, Politička kultura, Zagreb
16. Ter-Petrosian, Levon (2018) *Armeni'a Future, relations with Turkey and the Karabagh Conflict* (Arman Grigoryan, ur.), Springer International Publishing

Članci:

1. Astourian, Stephan H. (2001) *From Ter-Petrosian to Kocharian: leadership Challenge in Armenia*, University of Berkeley, program in Soviet and Post-Soviet Studies
2. Collins, Kathleen (2002) *Clans, Pacts and Politics in Central Asia*, Journal of Democracy, 13:3
3. Derghoukassian, Khatchik (2006) *Balance of Power, Democracy and Development: Armenia in the South Caucasian regional security complex*, Armenian International Policy Research Group
4. Filletti, Andrea (2012) *Democratization or Authoritarian Stability? The Different Paths of Georgia and Azerbaijan*, Journal of Central Asian and Caucasian Studies, br.14
5. Fluri, Philipp; Cole, Eden (2005) *From Rrevolution to Reform: Georgia's Struggle with Democratic Institution Building and Security Sector Reform*, Geneva Centre for the democratic control of armed forces, Ženeva
6. German, Tracey (2006) *Abkhazia and South Ossetia: Collision of Georgian and Russian Interests*, Research programme Russia/NIS
7. Godoladze, Karlo (2013) *Constitutional Changes in georgia: Political and Legal Aspects*, Humanities and Social Sciences Review, 2:3, 443-460
8. Guliyev, Farid (2005) *Post-Soviet Azerbaijan: Transition to Sultanistic Semiauthoritarianism? An Attempt at Conceptualization*, Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization, 13:3
9. Hellman, Joel S; Jones, Geraint; Kaufmann, Daniel; Schankermann, Mark (2000) *Measuring Governance, Corruption and State Capture*, The World Bank Institute
10. Laitin, David D.; Suny, Ronald Grigor (1999) *Armeniaand Azerbaijan: Thinking a Way Out of Karabakh*, Middle East Policy
11. Navasardian, Boris (2012) *Politics and Governance in Armenia: the prospects for democracy*, u: *South Caucasus- 20 Years of Independence*, Friedrich Ebert Stiftung
12. Nichol, Jim (2009) *Russia-Georgia Conflictict in August 2008: Context and Implications for US Interests*, Congressional Research Service
13. Way, Lucan (2009) *State Power and autocratic stability: Armenia and Georgia compared u: The Politics of Transition in Central Asia and the Caucasus-* (Amanda E. Wooden i Christoph H. Stefes, ur.), Routledge

14. Yilmaz, Harun (2013) *The Soviet Union and the Construction of Azerbaijani National Identity in 1930's*, Iranian Studies, 511-533
15. Yunusov, Arif (2012) *Twenty Years of Independence in Azerbaijan u: South Caucasus: Twenty Years of Independence*, Friedrich Ebert Stiftung
16. Yusifova, Shabnam (2014) *The Recognition of the Independence of Azerbaijan Democratic Republic in Paris Peace Conference and the Attitude of Iran*, Mediterranean Journal of Social Sciences, 5:15
17. Zarrilli, Luca (2001) *The Nagorno-Karabakh unsettled conflict. Between ethnic and geopolitical issues*, Geographica Slovenica 34:1, 231-242

Internet:

1. BBC-jevo izvješće o rezultatima armenskog referenduma dostupno na <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-35025853> , pristupljeno 2.7.2018.
2. CNN-ovo izvješće o Armenskim prosvjedima, dostupno na : <https://edition.cnn.com/2018/04/26/europe/armenia-protests-explainer-intl/index.html> , pristupljeno 2.7.2018.
3. Članak „Azerbajdžan: vanjski odnosi, unutarnja realnost“ objavljen na www.chathamhouse.org , pristupljeno 23.6.2018.
4. *Freedom House 2012 Report on Armenia*:https://freedomhouse.org/sites/default/files/Armenia_-_final.pdf, pristupljeno 1.7.2018.
5. Izvješće FreedomHouse-a 2016, dostupno na https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2016_Azerbaijan.pdf, pristupljeno 26.6.2018.
6. New York Times o prosvjedima u Armeniji, dostupno na: <https://www.nytimes.com/2018/05/02/opinion/armenia-nikol-pashinyan.html> pristupljeno: 1.7.2018.

SAŽETAK

Nakon raspada SSSR-a 1991.godine, zemlje Južnog Kavkaza našle su se pred novim izazovom: stvaranjem neovisne države sa svim svojim institucijama. Bez, ili s vrlo malo prethodnog demokratskog iskustva, sve su se tri južnokavkaske države suočile s tranzicijom koja se ne može nazvati demokratskom. U ovom radu problematizira se institucija predsjednika države koja je igrala iznenađujuće veliku ulogu u stvaranju političkog režima i institucija kakve danas postoje u Azerbajdžanu, Gruziji i Armeniji. S obzirom da je politička povijest ovih zemalja vrlo slična, zanimljivo je promatrati kako su, i zbog kojih razloga, izgradile svoje političke režime. Nalazeći se na poprištu različitih političkih utjecaja i s azijske i s europske strane, ove države usvojile su ponešto iz oba svijeta: demokratske elemente sa zapada i autokratske elemente s istoka. Iako je prošlo skoro 30 godina od osamostaljenja, uloga predsjednika države u kreiranju državne politike snažnija je nego u mnogim europskim zemljama koje su prošle demokratsku tranziciju.

SUMMARY

After the dissolution of USSR in the 1991, countries of South Caucasus face new challenges: making of independent state with all of its institutions. Without, or with very little previous democratic experience, all three of Southcaucasian countries faced a transition that cannot be called democratic. This thesis deals with the institution of state's president who played an amazingly important role in creating political regimes and institutions that exist in Azerbaijan, Georgia and Armenia today. Given that the political history of these countries is very similar, it is interesting to observe how, and for what reason, these countries built their political regimes. Faced with variety of political influences from both Asian and European sides, these countries have adopted somewhat of both worlds: democratic elements from the West and autocratic elements from the East. Although nearly 30 years have passed since their independence, the role of the state's president in creation of state policies is stronger than in many European countries that have overcome the democratic transition.

KLJUČNE RIJEČI: tranzicija, Južni Kavkaz, poluautoritarizam, predsjednik države, Azerbajdžan, Gruzija, Armenija, politički režim

KEY WORDS: Transition, South Caucasus, Semiauthoritarianism, State President, Azerbaijan, Georgia, Armenia, Political Regime